

15. Пророк Н.В. Особистісний і професійний розвиток практикуючих психологів // Психолого-педагогічні умови розвитку особистісної активності в освітньому просторі: Моногр. / С.Д. Максименко (та ін.); Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – С. 144-196.
16. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М. : Изд. группа «Прогресс», 1994. – 480 с.
17. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности: К философским основам современной педагогики // Вопр. психол. – 1986. – №4. – С. 101-109.
18. Слободчиков В.И. Психология человека / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М.: Школа-пресс, 1995. – С. 340.
19. Чирков В.И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. С. 116-132.
20. Чирков В.И. Межличностные отношения, внутренняя мотивация и саморегуляция // Вопросы психологии. – 1997. – № 3. – С. 102-111.
21. Хьюелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 607 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).

The work is devoted to the problem of study of psychological features of self-determination of the personality juveniles, looks of domestic and foreign authors on forming and development of values of personality are described in this problem.

Key words: means, personal self-determination, ontogenesis, teens, teenager.

Отримано: 10.06.2009

УДК 159.943

В.А. Шинкарюк

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ РУХІВ ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАСОБІВ КЕРУВАННЯ МОТОРНО-СИЛОВИМИ ДІЯМИ

У статті розкрито психологічні особливості формування моторно-силових навичок в умовах варіативності просторових характеристик. Доведено, що штучно створена варіативність збагачує образ дії та дозволяє здійснювати на його основі ефективне керування рухами.

Ключові слова: психомоторні дії, варіативність рухів, моторно-силові навички, образ дії.

В статтю раскрыты психологические особенности формирования моторно-силовых навыков в условиях вариативности пространственных характеристик. Доказано, что искусственно созданная вариативность обогащает образ действия и позволяет осуществлять на его основе эффективное управление движениями.

Ключевые слова: психомоторные действия, вариативность движений, моторно-силовые навыки, образ действия.

Виконання моторних дій у спорті висуває підвищені вимоги як до фізіологічних, так і до психологічних механізмів їх регуляції. Це зумовлюється тим, що такі дії виконуються зі значними або максимальними проявами фізичних якостей. Тому керування ними вимагає значних вольових зусиль. Також максимальні прояви фізичних якостей заважають формуванню адекватних образів техніки дій та забезпеченню їх додатковою інформацією [1]. Водночас процес спортивного удосконалення вимагає покращення техніки виконання змагальних дій із ростом спортивної майстерності [3]. Отже, проблема психологічного забезпечення формування у спортсменів ефективної техніки змагальних дій є актуальною, а її вирішення є важливим науковим завданням [13; 17].

Розв'язання зазначеної проблеми започатковано в психології спорту такими авторами, як А.Ц. Пуні, П.А. Рудик, В.М. Мельников та іншими [16]. Вони встановили, що виконання багатьох психомоторних завдань вимагає від людини адекватного сенсорного відображення характеристик рухів, яке зумовлюється не стільки мінімальними і максимальними порогами чутливості, як порогом розрізнення [18]. В психології фізичного виховання і спорту також було доведено, що у спортсменів більші можливості щодо розрізнення параметрів рухів, ніж у осіб, які не займаються спортом. Експериментально було встановлено, що розрізнявана чутливість покращується у процесі тренування і досягає свого піку в стані спортивної форми, а спортсмени високої кваліфікації більшою мірою розвинені сенсорно, ніж спортсмени нижчої спортивної кваліфікації. На спроможність розрізнявати параметри рухів впливає спортивна спеціалізація, а на здатність покращувати окремі види чутливості – вікові та індивідуальні особливості атлетів. Тобто розрізнявана чутливість за параметрами рухів є певною психомоторною здібністю людини [16]. Сучасні дослідження доводять, що формування цієї здібності може здійснюватися в умовах діяльності, яка вимагає її прояву [11; 14]. Характерною ознакою такої діяльності має бути певна варіативність параметрів дій. Насамперед це може бути природна варіативність. «Дослідження рухів і дій людини, з використанням точних методів реєстрації довели, що рухи в усіх деталях повторити неможливо, скільки б разів їх не виконувати, в якому б стані майстерності не перебувати. Це вправління без повторення рухів, але повторення вирішення завдання рухами, коли щоразу добираються доцільніші рухи – засоби, що його вирішу-

ють» [10, с. 270]. Водночас можуть бути створені й штучні умови збільшення варіативності рухів, які будуть педагогічно і психологічно доцільними. «Чим більше варіантів тієї самої психомоторної дії здатна виконувати людина, тим досконалішим є мислення, тим швидше вона віднайде її природну форму. Зрозумівши спосіб своєї дії, вона перебудує її, вибравши кращі варіанти. Але для цього їй потрібно засвоїти способи психічного відображення рухів, здатності активно будувати і перебудовувати схеми дій» [10, с. 279]. Психологічні умови керування моторними діями досліджували такі психологи, як Н.Д. Гордєєва [4], В.П. Зінченко [5], Є.П. Ільїн [7; 8], В.В. Клименко [9], О.Р. Малхазов [15], В.П. Озеров [16] та ін. Зазначені питання недостатньо розроблені щодо моторно-силових дій людини як у теретичному, так і в практичному аспектах.

Мета роботи – здійснити дослідження психологічних особливостей впливу штучно створеної варіативності просторових характеристик моторно-силових дій в учнів старших класів на ефективність їх засвоєння.

За еталон моторно-силової дії ми обрали третю вправу силового триборства – «тягу» штанги з помосту обома руками. Зауважимо, що ця дія є вольовою. Щоправда, в психологічній літературі існує багато різних підходів до розуміння того, які дії можна вважати вольовими. Основною ознакою вольових дій значна кількість дослідників вважає наявність свідомого подолання перешкод на шляху до мети. В.О. Іванніков зазначає, що такими перешкодами можуть бути і фізичні завади, й інші соціально задані дії, і внутрішній стан людини, і конкуруючі мотиви та цілі. При цьому, як підкреслює автор, психологи припускають, що перераховані труднощі долаються за рахунок вольового зусилля. Останнє низка дослідників розглядають як самостійний та основний критерій вольової дії [6]. На наш погляд, процес подолання перешкод є, можливо, не єдиним, проте важливим критерієм вольової дії, а обрана нами модель моторно [2]. Можна також виділити ті загальні характеристики, якими керуються різні автори, визначаючи дію вольовою: «1) вольова дія є усвідомленою, цілеспрямованою, довільною, прийнятою до здійснення за власним свідомим рішенням; 2) вольова дія є дією, необхідною за зовнішніми (соціальними) або особистими причинами, тобто завжди існують підстави, за якими дія приймається до виконання; 3) вольова дія має вихідний або такий, що проявляється при її здійсненні дефіцит спонукання (або гальмування); 4) вольова дія у підсумку забезпечується додатковим спонуканням (гальмуванням) за рахунок функціонування певних механізмів і завершується досягненням поставленої мети» [6, с. 74]. Моторно-силова дія «тяга» штанги відповідає практично всім перерахованим вище критеріям. Вже максимально можливо для виконання вправи маса снаряда створює, як перешкоди на шляху до мети, недостатність спонукання до дії. Останнє, вказує Іванніков, складається з урахуванням психічних, фізичних і операціональних можливостей. Саме єдність цих можливостей і необхідна, як для формування спонукання, так і для виконан-

ня «тяги» штанги, що і визначило вибір цієї вправи еталоном моторно-силової дії. Повертаючись до можливостей психіки в керуванні моторно-силовими діями підкреслимо, що вони, крім вольових, визначаються також емоційними та інтелектуальними процесами суб'єкта психомоторної активності. С.Л. Рубінштейн писав: «Розглядаючи вольові процеси, ми не протиставляємо їх інтелектуальним і емоційним; ми не встановлюємо ніякої взаємовиключаючої протилежності між інтелектом, почуттями і волею. Один і той же процес може бути (і зазвичай буває) і інтелектуальним, і емоційним, і вольовим» [19, с. 589]. Проте, якщо значення вольової та емоційної регуляції для виконання «тяги» штанги є очевидним (деколи експериментальний ефект є настільки значним, що не потребує статистичного рішення), то значення інтелектуальних складових для керування досліджуваною моторно-силовою дією потребує подальшого вивчення. Зокрема, науковий інтерес становить питання значення умов штучно створеної варіативності рухів для активізації психічних пізнавальних процесів і формування моторно-силової навички.

Для досягнення поставленої в роботі мети було створено дві групи досліджуваних (експериментальну і контрольну), в кожному з яких входило по 34 учні старших класів [12]. Юнаки обох груп виконували вправу «тяга» штанги за спеціально складеною програмою, за якою, зазвичай, займаються спортсмени-початківці в секціях силового триборства, формуючи відповідну навичку.

До початку формування моторно-силової навички «тяга» штанги у всіх обстежуваних визначались такі показники: максимальний результат у вправі «тяга» штанги (кг); експертна оцінка техніки виконання дії (за 12-ти бальною шкалою); самооцінка інтересу до тренування у вправі, що вивчалась (за 12-ти бальною шкалою); точність диференціації простору при збільшенні ширини «хвата» грифа штанги (см); точність диференціації простору при зменшенні ширини «хвата» грифа штанги (см).

У першій (експериментальній) та другій (контрольній) групах була однакова частота занять у секції силового триборства, а інших фізичних вправ, спрямованих на формування навичок чи розвиток фізичних якостей, учні не виконували. Всі юнаки працювали за однією програмою: кількість підходів, кількість підйомів в одному підході, маса спортивного снаряду у відсотках до індивідуально максимального результату, режим роботи зі снарядом, інтервали відпочинку між підходами. В кожній із груп практично була однакова кількість осіб із сильною, середньої сили, середньо-слабкою та слабкою нервовою системою. За співвідношенням балансу процесів збудження-гальмування та інертності-рухливості у досліджуваних, групи також були приблизно однакові. Якість нервової системи визначалися за допомогою методик Є.П. Ільїна [7] до комплектування груп.

Різниця в програмі юнаків експериментальної та контрольної груп була в тому, що учні, які входили до першої, виконували вправи в умовах штучно створеної варіативності просторових

характеристик рухів. Варіативність досягалася тим, що в кожному підході старшокласники першу половину підйомів спортивного снаряду здійснювали з ширшим чи вужчим «хватором» грифа штанги, а другу – з оптимальним (незалежно від кількості повторів). Так, наприклад, якщо у першому підході юнак здійснював 6 підйомів, то три перших реалізувались з «хватором» ширше (на 5 см) від визначеного тренером показника для кожного з учнів індивідуально, а три наступні підйоми – з оптимальним. У другому підході, здійснюючи чотири підйоми, перші два повтори вправи виконувались вже з «хватором» вужчим за оптимальний, а потім два підйоми – з оптимальним «хватором» і т.д.

На початкових етапах формування моторно-силових навичок в образі дії досліджуваних ще не виділені сенсорні синтетики кінематичних і динамічних характеристик, що релевантні умовам максимальних м'язових напружень. Відповідно у школярів спостерігається примітивна форма керування рухами, м'язи антагоністи надмірно напружені, що заважає юнакам проявити свою максимальну силу.

Після завершення формувального експерименту образ дії стає чіткішим і збагаченим як чуттєвою, так і інтелектуальною інформацією. Рухи керуються сенсорно-перцептивним рівнем, а свідомість звільняється від обов'язкової необхідності контролювати технічні характеристики дії і може бути зосереджена на її меті та умовах виконання.

Отже, у процесі повторення моторно-силових дій відбувається уточнення образу рухів і виділення в ньому тих аспектів, які дозволяють досягти кращих результатів. Водночас в умовах штучно створеної педагогом варіативності рухів образ дії збагачується ефективніше, ніж за умов природної варіативності, що дає можливість досягти кращої техніки виконання вправи «тяга» штанги. Так, за 4 заняття експертна оцінка виконання вправи покращилася з 6,4 бала до 6,9 бала, або на 0,5 бала (7,8%). У досліджуваних контрольної групи (природна варіативність) оцінка техніки виконання дії також стала вищою. Вона зросла з 6,5 бала до 6,9 бала, або на 0,4 бала (6,1%).

У досліджуваних експериментальної групи більшою мірою покращується і прояв сили. В.В.Клименко пише: «Основне навантаження в навчанні й удосконаленні психомоторної дії припадає на м'язову систему людини. І сприйняття рухів, і усвідомлення, і запам'ятовування, і оволодіння ними ґрунтуються на інформації м'язового відчуття тілесних рухів. Від того, як людина використовує цю інформацію, буде образи рухів, перебудовує їх залежно від умов і завдання дії, залежить розвиток її майстерності» [10, с. 271]. Учні, які входили до експериментальної групи за 4 заняття збільшили максимальний результат у вправі «тяга» штанги з 92 кг до 99 кг, або на 7 кг (7,6%). У обстежуваних контрольної групи максимальний результат з 90 кг збільшився до 95 кг, або на 5 кг (5,5%).

«У м'язовому відчутті міститься інформація про простір, в якому пересувається тіло і його ланки. Інформація відображається рецепторами м'язів. Механічне навантаження не лише впливає на рецептори, м'язові волокна, суглобні поверхні та сухожилля, а й утворює систему сигналізації, яка надходить до свідомості як відчуття рухів» [10, с. 271].

Функція штучно створеної варіативності як регулятора образу потрібних рухів полягає в тому, що створюються умови, за яких є більше можливостей «дібрати» та інтеріоризувати відповідні психомоторному завданню і умовам його виконання сенсорні синтези. Останні асимілюються в образі й покращують його точність і чіткість. Оптимальна, штучно створена варіативність дії є немовби можливістю для уточнення образу рухів і застосування вже покращеного образу в наступних спробах. Особливо це є важливим щодо просторової структури психомоторної дії. В.В. Клименко пише: «Регуляція рухів образом простору дії будується на опрацюванні та використанні інформації просторових відносин. Оформлене й осмислене просторове поле рухів цілком віднесене до зовнішнього світу: воно об'єктивне, і тому система рухів має явно виражений цільовий характер.

Інформація просторового поля системи рухів складніша за рецепторіку власного тіла. Вона поповнюється не тільки потребою у злагодженій, гармонійно пропорційній роботі м'язових синергій, а й у доцільному пристосуванні цієї гармонії системи рухів (без її порушення) до простору переміщення тіла. Для цього у складі мотивації та змісті образу рухів (тобто в змісті відчуження, що є найближчим регулятором рухів) є інформація про метричні розміри просторового поля психомоторної дії» [10, с. 293].

Тобто умови варіативності найбільшою мірою відповідають психологічній структурі моторно-силових дій і дозволяють збагатити їх образи. Оптимальна варіативність сприяє більш точному, в порівнянні з відносною стабільністю, розумінню мети дії, активізує асиміляцію потрібної сенсорної інформації, дозволяє екстраполювати способи рішення психомоторного завдання. До того ж, штучно створена варіативність дещо покращує у досліджуваних самооцінку інтересу до тренувань у вправі «тяга» штанги. У обстежуваних експериментальної групи за 4 заняття вона зросла з 7,9 бала до 8,5 бала, тобто на 0,6 бала, або на 7,6%. У досліджуваних контрольної групи вона зросла з 8 балів до 8,3 бала, тобто на 0,3 бала, або на 3,7%.

Отже, можна припустити, що додаткова оптимальна варіативність рухів створює умови не тільки для організації сенсорних утворень, але й для активізації мовленнєвих за своєю формою уявлень, понять, знань про рухи, що сприймаються, тобто активізує весь індивідуальний досвід суб'єкта психомоторної активності.

На конкретну варіативність просторових характеристик система рухів реагує не ізольованими змінами відповідних параметрів, а шукає шляхи до вирішення завдання в нових умовах як цілісність. При цьому штучно створена варіативність покращує

ще спроможність до розрізнення юнаками просторових характеристик більшою мірою, ніж природна. Так, оцінка точності диференціації простору при збільшенні ширини «хвата» грифа штанги у досліджуваних експериментальної групи покращилася за 4 заняття з 2,8 см до 2,4 см, тобто на 0,4 см, або на 16,7%. У обстежуваних контрольної групи цей показник з 2,7 см покращився до 2,5 см, тобто на 0,2 см, або на 8%.

Точність диференціації простору при зменшенні ширини «хвата» грифа штанги у досліджуваних експериментальної групи за той же період покращилася з 2,7 см до 2,4 см, тобто на 0,3 см, або на 12,5%. У обстежуваних контрольної групи цей показник з 2,8 см покращився до 2,6 см, тобто на 0,2 см, або на 7,7%.

Отже, в проведеному експерименті незалежною змінною, яку ми змінювали для перевірки її впливу на психологічні особливості керування психомоторною дією «тяга» штанги, була варіативність просторових характеристик цього моторного акту. Відповідно залежною змінною, або аспектом дійсності, який змінювався під впливом застосування незалежної змінної, була сенсорно-перцептивна спроможність досліджуваних диференціювати (розрізнювати) просторові характеристики, відображувати їх в образі дії та керувати за його допомогою ефективною засвоєнням техніки моторно-силової дії. Оскільки ефективність формування психомоторної навички разом з емоційно-вольовими процесами, що забезпечують її реалізацію, та морфо-фізіологічними змінами визначають рівень прояву сили, то показник останньої та рівень інтересу до діяльності також виступають у експерименті як залежні змінні.

Проміжними змінними, або змінними-модераторами, тобто факторами, які опосередковували вплив штучно створеної варіативності просторових характеристик моторно-силової дії на психологічні чинники, ефективність техніки і показник прояву сили, що забезпечували її виконання, були вік, стать, психофізіологічні риси досліджуваних.

Змінними, що контролювалися, або побічними змінними, в проведеному нами експерименті, були кількість навчально-тренувальних занять, підходів до спортивного снаряда і його підйомів, маса спортивного снаряда (у відсотках до максимального результату), час проведення занять, режим відновлення. Ці незмінні умови для обстежуваних експериментальної та контрольної груп дозволяють пояснити динаміку досліджуваних психологічних чинників, які забезпечують ефективність формування техніки моторно-силової навички «тяга» штанги та прояв фізичної якості сили дією саме умов варіативності просторових характеристик. Тобто встановити між ними причинно-наслідковий зв'язок.

Зважаючи на те, що встановлене в експерименті співвідношення між варіативними умовами простору дії, у процесі формування навички, і психологічними чинниками її забезпечення та відповідними показниками ефективності техніки і прояву сили, практично є вільним від впливу інших діючих змінних, то ми можемо говорити про внутрішню валідність експерименту.

До того ж, можна стверджувати, що рівень додаткових змінних (змінних, що контролюються, і проміжних змінних) достатньо повно відповідає їх рівню в реальних умовах навчально-тренувального процесу і в яких будуть застосовуватись отримані результати. Отже, можна говорити і про зовнішню валідність експерименту.

Отримані нами результати психолого-педагогічного експерименту довели доцільність застосування варіативних умов виконання рухів з метою формування моторно-силових навичок в учнів старших класів. У досліджуваних експериментальної групи різниця між показниками експертної оцінки техніки виконання дії «тяга» штанги до і після проведення 4 занять статистично достовірна $P < 0,05$. Статистично достовірна різниця і показників: самооцінка інтересу до тренувань у вправі «тяга» штанги ($P < 0,01$), точності диференціації простору при збільшенні ширини «хвата» грифа штанги ($P < 0,001$), точності диференціації простору при зменшенні ширини «хвата» грифа штанги ($P < 0,001$), максимального результату у вправі «тяга» штанги ($P < 0,05$).

У досліджуваних контрольної групи різниця між показниками експертної оцінки техніки виконання дії «тяга» штанги до і після проведення 4 занять статистично не достовірна $P > 0,05$. Статистично не достовірна різниця і показників: самооцінка інтересу до тренувань у вправі «тяга» штанги ($P > 0,05$), точності диференціації простору при збільшенні ширини «хвата» грифа штанги ($P > 0,05$), точності диференціації простору при зменшенні ширини грифа штанги ($P > 0,05$), максимального результату у вправі «тяга» штанги ($P > 0,05$).

Отже, виділення і осмислення сенсорної просторової інформації є завданням відповідним психологічній структурі моторно-силових дій і дозволяє задіяти резервні можливості оптимального збільшення варіативності рухів з метою збагачення відповідного образу. Варіативність покращує і екстраполяційні процеси в керуванні моторно-силовими діями. Безперечно, що рівень покращення у різних суб'єктів психомоторної активності є різними.

Умови штучної варіативності рухів дозволяють активізувати асимілюючу пропріорецептивні відчуття і регуляторну функції образів майбутніх моторно-силових дій. В.В. Клименко пише: «У навчанні із застосуванням аналогових вправ засвоювана дія виконується як вирішення різних смислових завдань, що й зумовлює її надійність через опановану варіативність системи рухів. Система завдань дії дає змогу вибірково впливати на організацію рухів через перебудову їх образу для безпосереднього діяння.

Психомоторна дія спрощується у разі збереження зазначеної структури. А людина навчається, одержуючи можливість детальніше ознайомитись зі способом регуляції дії. Зміна завдання (сміслового або психомоторного), що вирішується рухами, і відповідно мотивації дії активізує мислення, перебудовуючи його зміст, створює нові й удосконалює засвоєні психофізіологічні механізми для регуляції тієї самої дії. Опанувавши кілька способів регуляції рухів, спортсмен здатний обрати серед бага-

трьох однотипних оптимальний спосіб вирішення психомоторного завдання» [10, с. 316].

Отже, збіг отриманих нами результатів з базовими теоретичними поняттями та експериментальними результатами інших дослідників дають підстави вважати отримані нами дані достовірними.

При проведенні експериментальних досліджень ми дотримувались стандартизації процедури виміру для всіх обстежуваних, що було спрямоване на отримання результатів інваріантних щодо простору, часу, особистісних характеристик дослідника. Точність виміру досліджуваних психічних явищ дає можливість застосувати узагальнені закономірності в навчально-тренувальному процесі інших людей.

У процесі навчання юнаки не тільки відображують в образах ті рухи, які потрібно виконати та реально виконані рухи, а також здійснюють пошук шляхів більш ефективного вирішення психомоторного завдання. Проте з часом активність такого пошуку при виконанні моторно-силових дій зменшується. Стабілізація параметрів дії, яка є характерною для етапу сформованої навички, з одного боку, дозволяє досягти кращого результату, а, з другого – знижує можливості подальшого удосконалення техніки моторно-силової навички. Отже, вдосконалення таких психомоторних навичок вимагає їх перманентного перетворення в дії, що розширює умови сенсорно-перцептивної регуляції рухів та їх усвідомленого осмислення. Власне просторова варіативність і виступає засобом активізації процесу удосконалення образу дії. До того ж, динамічні зміни зовнішнього середовища, внутрішнього стану організму та психічної напруженості передбачають, що спортсмен зі зростанням своєї технічної майстерності має бути спроможним виконувати змагальну дію у більш широкому діапазоні змінності зазначених умов. Можна стверджувати, що зі зростанням технічної майстерності суб'єкт психомоторної активності збагачує свій образ дії, додаючи до нього нові зразки і еталони, зліпки і мірки можливих рухів та шляхів керування ними. Запропоновані нами умови варіативності уточнюють не тільки відображення просторової структури рухів в образі, а й дозволяють збагатити його інформацією про дію загалом зі всіма її параметрами.

Розмірковуючи над діалектикою варіативності та стабільності рухів у психомоторних діях, В.В. Клименко розрізняє її прояв у спортсменів-новачків і спортсменів високої кваліфікації.

«Під час вправлення у системі рухів виявляються деяка варіативність і розкид купчастості. У новачків варіативність особливо помітна порівняно з майстрами. Майстри здатні виконувати рухи з особливою точністю, хоча це не можна вважати повторенням. Розкид параметрів рухів (варіативність) під час рухів розглядається по-іншому. Він не є наслідком помилок, недогляду чогось у регуляції, а, навпаки, – це спосіб (про який ми ще мало знаємо) пошуку і випробування нових прийнятних варіантів вирішення психомоторного завдання» [10, с. 270]. У проведеному нами експерименті й була здійснена спроба при

формуванні моторно-силових навичок, які за своєю структурою сприяють швидкому закріпленню перших варіантів техніки виконання вправи, застосувати варіативність просторових характеристик як шлях збагачення образу дії та віднаходження нових варіантів вирішення психомоторного завдання.

Висновки

1. Умови штучної варіативності просторових характеристик моторно-силових дій сприяють активізації асимілюючої релевантні пропріорецептивні відчуття та регуляторної функції образу психомоторного акту.
2. Варіативність збагачує образ дії додатковою сенсорно-перцептивною інформацією, яка осмислюється і може застосовуватись у наступних спробах виконання психомоторної дії, покращуючи ефективність техніки і збільшуючи діапазон змінних умов, в яких може бути реалізована психомоторна навичка.

Список використаних джерел

1. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность / Под ред. О.Г. Газенко; Изд. подгот. И.М.Фейгенберг. – М.: Наука, 1990. – 495 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Боген М.М. Обучение двигательным действиям. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 192 с.
4. Гордеева Н.Д., Евсевичева И.В., Зинченко В.П., Курганский А.В. Микродинамическая структура моторной стадии действия // Вопросы психологии. – 1998. – № 6. – С. 86-99.
5. Зинченко В.П. От классической к органической психологии // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С. 7-20; № 6. – С. 6-25.
6. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991. – 141 с.
7. Ильин Е.П. Психомоторная организация человека: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2003. – 384 с.
8. Ильин Е.П. Психология спорта. – СПб.: Питер, 2009. – 352 с.
9. Клименко В.В. Механізми психомоторики людини. – К., 1997. – 192 с.
10. Клименко В.В. Психологія спорту: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2007. – 432 с.
11. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 302 с.
12. Ложкин Г.В., Рождественский А.Ю. Феномен телесности в Я-структуре старшеклассников и содержании их жизненных перспектив // Психологический журнал. – 2004. – № 2. – С. 27-33.

13. Лях В.И. Взаимоотношения координационных способностей и двигательных навыков: Теоретический аспект // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 3. – С. 31-33.
14. Максименко С.Д. Психология в соціальной та педагогічній практиці: Методологія, методи, програми, процедури. – К.: Наук. думка, 1998. – 226 с.
15. Малхазов О.Р. Психология та психофізіологія управління руховою діяльністю: Монографія. – К.: Євролінія, 2002. – 320 с.
16. Озеров В.П. Психомоторные способности человека. – Дубна: Феникс+, 2002. – 320 с.
17. Паукова М.В., Черемисин В.П. Учить оценивать свои движения // Физкультура в школе. – 1984. – № 12. – С. 26-29.
18. Ратанова Т.А. Обучение младших школьников тонким двигательным различиям на уроках физкультуры // Вопросы психологии. – 1990. – № 2. – С. 82-86.
19. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.

In the article is analysis some psychological particulars of the formation motor-power abilities in the conditions various expanse characteristics. As we know, that unnatural various are reaching the kind of action end let doing in that basis the effective motion coordination.

Key words: psychomotor actions, various motions, motor-power abilities, kind of action.

Отримано: 01.10.2009

УДК 811.111'42

Ю.В. Шипіцина

МАНІПУЛЯТИВНІ РИСИ МОВЛЕННЕВОГО ВПЛИВУ В ТЕКСТАХ ЕТИЧНИХ КОДЕКСІВ

Стаття присвячена дослідженню специфіки прихованого мовленнєвого впливу адресанта тексту етичного кодексу, який заради досягнення власної мети вдається до здійснення маніпулятивних дій. Встановлено, що використання адресантом кодексу експресивних засобів надають текстам етичних кодексів емоційної забарвленості рекламного дискурсу, а також декларація адресантом принципів і норм ділової етичної поведінки набуває в деяких кодексах рис маніпулятивних дій.

Ключові слова: етичний кодекс, маніпуляція, рекламний дискурс, експресивні засоби, адресант, адресат

Статья посвящена исследованию специфики скрытого языкового влияния адресанта текста этического кодекса, который ради достижения своей цели прибегает к совершению манипуляционных действий. Установлено, что использование адресантом кодекса экспрессивных